مرگ خاموش کشاورزی زیر سایه برق

چندین سال است که برق هم به یکی از مصائب تولید بخش کشاورزی اضافه شده‌است. در حال حاضر کشاورزان در رابطه با برق با دو معضل روبرو هستند؛ نخست قرار دادن برق به عنوان مبنای مدیریت برداشت آب و معضل دیگر، قطع مکرر چند ساعته برق در شروع فصل گرما و اوج نیاز آبی درختان و گیاهان می‌باشد که خسارت‌های جبران‌ناپذیر را به کشاورزان تحمیل کرده‌است.در راستای قرار دادن برق به عنوان مبنای مدیریت برداشت آب وزارت نیرو اجرای مدیریت توأمان آب و مصرف برق چاه‌های کشاورزی را در دستور کار قرار داده‌است. بدین‌منظور برای کنترل برداشت آب، میزان مصرف برق را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و در صورتی که این داده‌ها با پروانه بهره‌برداری مطابقت نداشته باشد، بهره‌برداران را در دسته بدمصرفان قرار داده و با افزایش قیمت برق و اخطار، بهره‌برداران ملزم به دادن تعهد رعایت منویات وزارت نیرو می‌شوند

باید اذعان داشت این نحوه مدیریت دوسویه آب و برق بدون در نظر گرفتن واقعیات و موانع، به پیچیده‌شدن مسئله آب و برق کشور در بخش کشاورزی خواهد انجامید و سرمایه اجتماعی را از بین خواهد برد. در اجرای این نحوه مدیریت دوسویه آب و برق شرایط پروانه‌های بهره‌برداری، ابزار سنجش موثق و مبانی و مؤلفه‌های صحیح ارزیابی اهمیت دارد. اما احراز این شرایط با توجه به واقعیت‌های موجود با دشواری‌هایی همراه است. مسلماً نمی‌توان با زیر پا گذاشتن قرارداد فروش برق، کاهش غیرکارشناسی نیاز برق مصرفی در پروانه‌ها و استفاده از ابزار سنجش نامناسب که کشاورزان را با تزویر، جزو بد مصرفان قرار می‌دهد، به هدف مدیریت و کنترل برداشت‌ها نائل آمد.

تصور عموم کشاورزان این است که مبنای محاسبه مصرف مجاز برق چاه‌های کشاورزی، مفاد قرارداد انشعاب و قدرت خریداری شده توسط کشاورزان از شرکت برق منطقه‌ای است؛ اما وزارت نیرو عدد درج شده برای قدرت موتور در پروانه بهره‌برداری که متعدد تغییریافته است را به‌عنوان مصرف مجاز در نظر می‌گیرد. به‌عبارت دیگر، درحال‌حاضر، قرارداد کشاورزان با شرکت برق منطقه‌ای برای تأمین برق مورد نیاز، از سوی این شرکت زیر پا گذاشته شده‌است. از همین رو چنانچه کشاورزان حتی به میزان قرارداد خود و حتی کمتر برق مصرف کنند باز در دسته بدمصرفان قرار خواهند گرفت.

مصرف مجاز قدرت موتور بر اساس فرمول ابلاغی وزارت نیرو محاسبه می‌شود. در این فرمول راندمان اسمی تجهیزات موتور و پمپ در نظر گرفته شده است نه راندمان واقعی. از همین رو

در راستای کاهش خسارت‌ها برخی پیشنهاداتی همچون گذاشتن اینورتر بر روی چاه آب، استفاده از موتور برق دیزلی در ساعات خاموشی و اقداماتی همچون کاهش دبی و افزایش ساعت‌کار چاه برای کاهش مصرف برق را برای کشاورزان تجویز کرده‌اند اما این پیشنهادها نیز به دلیل هزینه بالا و موانع بسیاری که وجود دارد نتوانسته کاری از پیش برد.

مصرف مجاز قدرت موتور در پروانه‌ها بسیار پایین‌تر از مصرف واقعی بهره‌برداران است. تجهیزاتی که غالب کشاورزان برای برداشت از منابع آبی استفاده می‌کنند شامل: شافت و غلاف، توربین و الکتروموتورهایی است که بیش از سی سال از عمر آنها می‌گذرد و شاید موتورها چندین بار بازپیچی شده باشند؛ بنابراین تلفات توان بالایی دارند. از این رو راندمان تجهیزات مورد استفاده بسیار پایین‌تر از مقدار درنظر گرفته شده توسط وزارت نیرو است؛ بنابراین، در واقعیت تجهیزات مورد استفاده کشاورزان نیازمند برق بیشتری هستند. در چنین حالتی بسیاری از کشاورزان همیشه مشمول تجاوز از قدرت و متهم به بدمصرفی می‌شوند در حالی که نه آب بیشتری برداشت کرده و نه عمق را افزایش داده‌اند. از دیگر دلایلی که این روزها کشاورزان را در دسته بدمصرفان قرار می‌دهد، کاهش فراقانونی و غیرکارشناسی ۵ تا ۲۵ درصدی حجم برداشت پروانه چاه‌ها است. این اقدام فراقانونی اغلب بدون اطلاع کشاورزان در پرونده‌ها لحاظ شده و مصرف برق در پروانه‌ها نیز کاهش یافته است. از همین رو بسیاری از کشاورزان مشمول تجاوز از قدرت‌های جدید می‌شوند و هزینه برق آنها تصاعدی افزایش خواهد یافت و به‌واسطه همین در گروه بد مصرفان قرار خواهند گرفت.

درباره ابزار سنجش باید متذکر شد که در قوانین، وزارت نیرو ملزم به تحویل حجمی آب به بهره‌برداران است و در راستای کنترل باید میزان حجم برداشت را سنجیده و جلوی اضافه برداشت را بگیرد، تا به امروز کنتورهای مختلفی از سوی وزارت نیرو به کشاورزان تحمیل شده است که اثرگذاری آنها محل تردید است. در حال حاضر که مقرر شده است در راستای مدیریت توأمان آب و برق، سنجش مصرف برق مبنای کنترل و جلوگیری از اضافه برداشت آب باشد این موضوع را با امیر فرزاد، کارشناس در زمینه ابزارهای سنجش کنترل و مدیریت برداشت آب، در میان گذاشته‌ایم و ایشان در بخش اول پرونده، چالش‌های این نحوه مدیریت را تبیین کرده است.

معضل دیگر، با افزایش دمای هوا، برق الکتروپمپ‌های کشاورزی در ساعات پیک مصرف قطع می‌شود. قطع مکرر برق به چاه‌های کشاورزی آسیب جدی وارد کرده، تجهیزات برقی را تحت‌تأثیر قرار داده و عمر چاه‌ها را به‌شدت کاهش می‌دهد. علاوه بر این با طولانی‌شدن دور آبیاری، قطعاً گیاهان دچار تنش آبی شده و عملکرد محصول کاهش پیدا می‌کند. تا به امروز هیچ مسئولی در رابطه با تبعات سنگین قطع برق و خسارت به چاه‌های کشاورزی و کاهش تولید پاسخگو نبوده است.

باید اذعان داشت این نحوه قطع برق خلاف نص صریح قانون است. علی‌رغم وجود قوانین بسیار شفاف در این خصوص، مانند ماده ۲۵ قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار، مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۲۹ مجلس شورای اسلامی، که صراحتاً اعلام می‌دارد هر گاه دولت به دلیل کمبودهای مقطعی به شرکت‌های عرضه‌کننده برق یا گاز یا مخابرات دستور دهد موقتاً جریان برق یا گاز یا خدمات مخابراتی واحدهای تولیدی متعلق به شرکت‌های خصوصی و تعاونی را قطع کند، موظف است نحوه جبران خسارت‌های وارد شده به این شرکت‌ها ناشی از تصمیم فوق را نیز تعیین و اعلام نماید؛ در تبصره یک همین قانون آمده‌است در زمان‌های اضطراری که قطع برق یا گاز واحدهای مسکونی ممکن است جان شهروندان را به خطر اندازد، شورای تأمین استان محل ایجاد اضطرار می‌تواند برای حداکثر ۲ روز که قابل تمدید است حکم این ماده را نقض کند و دستور دهد بدون تعیین نحوه جبران خسارت‌های وارد شده برق یا گاز واحدهای تولیدی قطع شود. در تبصره دو همین قانون آمده‌است شرکت‌های عرضه‌کننده برق یا گاز موظفند ضمن هماهنگی با شرکت بیمه امکان خرید بیمه‌نامه پوشش‌دهنده خسارت ناشی از قطع برق یا گاز را برای واحدهای تولیدی مشترک خود فراهم آورند؛ ولی تا به امروز مسئولان نسبت به فراهم کردن بیمه و جبران خسارت به کشاورزان بی‌اعتنا بوده‌اند.

همچنین در ماده دو قانون تسهیل برقی کردن چاه‌های کشاورزی آمده است که وزارت نیرو مکلف است انرژی مورد نیاز متقاضیان و مشترکان بخش کشاورزی اعم از مشترکان قدیمی و جدید را به صورت ۲۴ ساعته و در تمام فصول سال با رعایت سقف ساعات مندرج در پروانه بهره‌برداری آب تعیین نماید.

اما متأسفانه بر اساس مصوبه هیئت وزیران مورخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۴، وزارت نیرو موظف شده است ضمن هماهنگی با وزارت جهاد کشاورزی نسبت به قطع برق الکتروپمپ‌های کشاورزی به میزان پنج ساعت روزانه در دوره محدودیت، اقدام و بهای برق مشترکین را در سایر ساعات به صورت رایگان محاسبه کند

هر چند در راستای کاهش خسارت‌ها برخی پیشنهاداتی همچون گذاشتن اینورتر بر روی چاه آب، استفاده از موتور برق دیزلی در ساعات خاموشی و اقداماتی همچون کاهش دبی و افزایش ساعت‌کار چاه برای کاهش مصرف برق را برای کشاورزان تجویز کرده‌اند اما این پیشنهادها نیز به دلیل هزینه بالا و موانع بسیاری که وجود دارد نتوانسته کاری از پیش برد. در اردیبهشت‌ماه مصوبه‌ای از سوی وزیر نیرو ابلاغ شده که مسیری را برای کشاورزان در کاهش خسارت قطع برق به وجود آورده است. در بخش دوم پرونده، آقای احمد فائزی دبیر کارگروه مدیریت مصرف آب و برق در چاه‌های کشاورزی، خانه هم‌افزایی آب و انرژی استان خراسان رضوی به بررسی این مصوبه پرداخته است